

Achado de estelas funerarias romanas en Vigo (Pontevedra)

Orixinal en castelán: "Hallazgo de estelas funerarias romanas en Vigo (Pontevedra)". III Congreso Nacional de Arqueología (Vigo 1953), Zaragoza 1955, pp. 462-475.

Xosé María **Álvarez Blázquez**

As figuras referidas no texto, non foran incluídas na edición orixinal.

CIRCUNSTANCIAS DO ACHADO

O día 17 de marzo de 1953, en funcións de Comisario local de Escavacións Arqueolóxicas en Vigo, fomos avisados polo contratista de obras don José Díaz Mella de que na rúa de Pontevedra, da cidade viguesa, ao practicar os obreiros ás súas ordes unha gabia destinada a recibir os alicerces dun edificio de nova construción, tropezaran cunha grande lousa de granito, na que aparecía labrada unha figura humana.

Comparecidos inmediatamente no lugar do achado, puidemos comprobar que se trataba dun ronsel funerario romano con evidentes sinais de perder a inscrición que ostentaría no reducido campo epigráfico. A un e outro lado dela aparecían outras dúas pezas, situadas ao seu mesmo nivel e formando perfecta aliñación, pero colocadas coa parte labrada cara abaixo, as tres xacían a unha profundidade de 2'50 m. baixo o nivel actual do terreo.

Dada a importancia do descubrimento, solicitouse aquel mesmo día autorización do propietario do predio, don Mauro Alonso, para escavar non só na gabia xa aberta, senón fóra desta, interesando tamén a doazón das pezas que puideron ser levadas ao Museo Municipal de Vigo, a todo o cal accedeu gustoso o Sr. Alonso.

Postos ao falar co Alcalde da cidade, don Tomás Pérez Lorente, dándolle conta do descubrimento e solicitando a axuda económica do Concello para proseguir os traballos, así como a oportuna autorización para que estes puidesen realizarse fóra da gabia de cimentación e dos terreos do Sr. Alonso, isto é, na rúa e fincas municipais adxacentes, a idea foi acollida co maior entusiasmo, poñendo o Sr. Alcalde a disposición desta Comisaría local, baixo a dirección da cal se realizaron as escavacións, unha brigada de obreiros e cantos medios mecánicos de extracción e transporte foron necesarios.

Os traballos déronse por rematados o 28 de abril, tendo por resultado o descubrimento das seguintes pezas:

Estelas funerarias completas, con labra e epígrafe lexible en todo ou en parte 12; ara completa, con epígrafe lexible, 1; estelas completas con epígrafe borrado, conservando labra, 4; ídem ídem, sen labra nin epígrafe, 2; fragmentos con labra ou parte de epígrafe, 7; ídem sen labra nin epígrafe, 4. Total, 30.

Este notable conxunto foi achado nunha reducidísima área, e a súa reunión alí só foi posible grazas á especial disposición das pezas, que foran utilizadas para un lousado ou pavimento, cos fins que axiña indicaremos.

A ESCAVACIÓN

As estelas que se achaban a ambos os dous lados da primeiramente descuberta mostraban xa claras inscricións, que era indubidable a súa atribución á época da dominación romana, polo que, confirmado este importante extremo, foi posto o feito en coñecemento do ilustrísimo señor Comisario Xeral de Escavacións Arqueolóxicas, quen se apresurou a autorizar e alentar a este Comisario local na súa tarefa e agradecer ao Concello a súa colaboración.

Tamén ao lado daquelas dúas novas pezas, orientadas respectivamente cara á liña do ferrocarril e cara á rúa de Pontevedra axiña advertiuse, ao ser levantadas, a presenza doutras dúas novas estelas. Iso daba xa clara idea da disposición xeral do conxunto, en forma de beirarrúa ou pasaxe, cortando en sentido lixeiramente, inclinado o trazado da gabia. Quere isto dicir que as estelas non se achaban “in

situ", polo cal non resulta doado precisar o lugar exacto en que estivese emprazada a necrópole de onde proceden, se ben pode supoñerse que se acharía en paraxe próxima, posto que o seu arrastre dende calquera punto distante da poboación non fose económico, nin sequera doado, tendo en conta a riqueza en granito daqueles arredores. Indica tamén a existencia de necrópoles e poboado próximos a aparición, entre as capas de terra de recheos situadas sobre as lousas, de abundantes fragmentos de *tégulas* e recipientes cerámicos, un remate de ánfora, grande parte dunha urna, acaso cineraria, e un anaco de voante de muíño de man (*catillus*) Así mesmo, apareceron numerosos fragmentos de ósos humanos, pero o seu bo estado de conservación induce a pensar pertencen a algún lugar de enterramentos de época posterior, acaso ao convento de Relixiosas Franciscanas de que falaremos despois.

O lugar dos achados está constituído por terras de recheo, formando declive cara á zona gañada ao mar nos últimos anos, que, aínda que hoxe se acha afastado del, foi ata tempos recentes, o límite interior da praia chamada do Areal, onde se desenvolveu a antiga vida navieira de Vigo. Naquel punto o chan actual está a 8,20 m. sobre o nivel do mar; deducindo a profundidade de 2,50 m. a que xacía a fiada de estelas, vemos que esta se atopaba a 5,70 metros sobre o nivel do mar, a poucos pasos del e ás costas da antiga praia. É, polo tanto, presumible nos días de mareas vivas e forte ondada as augas da ría chegasen ata aquí.

Por outra banda, o terreo primitivo descendía cara ao *Areal* dende as saias do monte do *Castro*, que coroa a cidade de Vigo, formando nesta zona unha acusada depresión en forma de cavorco, pola que discorría o regueiro chamado do Hospital

Compréndese agora por que as estelas funerarias, procedentes acaso da vía cercana que, pasando pola parte baixa do *Castro*, levaría pola costa ao fondo da ría, para proseguir logo terra dentro cara a Pontevedra, fosen utilizadas, acaso na Idade Media, para a construción dun pasadizo que salvase o cavorco e quizais tamén as propias augas do mar en días de temporal. O aspecto salitroso e o estado de descomposición dalgunhas das pedras desenterradas parecen indicar que, en efecto, houberon de sufrir frecuente contacto coa auga do mar.

Por fortuna, a maior parte das estelas foron colocadas coa súa parte labrada cara a abaixo, sen dúbida para evitar a incomodidade de pisar sobre as irregularidades de labra, que nalgúns casos é profunda. Porque cando non se fixo así, o prolongado paso de xentes sobre as lousas, e acaso tamén o arrastre de obxectos pesados, determinaron a total ou parcial desaparición de labra e lenda, privándonos así de coñecer o seu contido ornamental e epigráfico. O referido paso estaba constituído (ata onde foi posible levar a exploración) por 23 estelas aliñadas perfectamente, mantendo sempre a mesma liña horizontal, e en contacto entre si no sentido da súa maior dimensión. O ara, outra estela completa e varios fragmentos doutras foron achados suplementando en sentido lonxitudinal (é dicir, perpendicularmente ás primeiras) as zonas onde a menor lonxitude dalgunhas pezas así o esixía, para lograr a anchura uniforme do sistema.

Despois de proseguir a escavación todo ao longo da gabia aberta para os alicerces, que deu lugar ao primeiro achado, practicouse fóra do predio, nunha zona sen edificar que limita co ramal do ferrocarril ao porto, achándose a continuidade das fiadas ata o seu enlace, coa zona anterior das escavacións. Pero houbo de suspenderse a exploración ao chegar á inmediata proximidade da vía férrea, pola imposibilidade de extraer terras baixo esta e tamén por advertirse en aquel punto unha solución de continuidade de máis de medio metro no sistema de pavimentación ata entón constante. Non obstante, sendo aquel o punto onde máis se acusa a depresión do terreo primitivo, habemos de supoñer que esta solución de continuidade non sexa definitiva e que unha futura exploración ao lado oposto da vía férrea acaso poida deparar novos achados.

A partir deste punto, iniciouse a escavación en sentido contrario, buscando fóra dos alicerces, e foi entón cando tivo lugar a aparición das pezas colocadas en sentido transversal. Seguindo esta orientación, enlazouse de novo coa zona que se deixara de explorar, en dirección á rúa Pontevedra. Foi necesario levantar o pavimento desta en máis de dous metros, descubríndose nesta etapa final as últimas cinco estelas. O piso que formaban, ata entón mantido nun uniforme plano horizontal, subía paulatinamente, en leves planos inclinados, alcanzando a última peza unha altura de 20 cm. sobre o nivel xeral da fiada. Iso

parece indicar que o paso, salvando por este extremo o fondón do cavorco, concluía alí, sen que se trate, como no extremo oposto, dunha mera solución de continuidade.

Cada un ou dous metros practicáronse exploracións baixo o chan onde descansaban as pedras, achándose sempre terreo areento, sen mestura de restos cerámicos ou doutra índole. Baixo unha dos estelas foi achado un guecho de pelo, de aparencia humana; o seu exame por valoración do carbono 14, xunto cos ósos achados, puidesen contribuír á fixación da cronoloxía do depósito, se ben o feito do seu desprazamento do lugar primitivo dificulta a cuestión. Con tal obxecto serán remitidos os expresados restos ao Seminario de Historia Primitiva del Hombre.

Concluída a primeira etapa da escavación, os resultados da cal damos a coñecer no presente traballo, a Comisaría Local de Escavacións proxecta, tras as oportunas autorizacións, efectuar outra exploración en terreos próximos, especialmente ao lado oposto da vía férrea.

Todas as pezas descubertas foron trasladadas ao Museo Municipal de Castrelos, de Vigo, sito no Parque de Quiñones de León, onde no presente trabállase na habilitación de salas *ad hoc* para acoller esta importante colección; o valor epigráfico da cal é acaso superado polo iconográfico ou artístico.

O BARRIO ROMANO DO AREAL

Apuntadas quedan as principais características topográficas desta zona onde tivo lugar o descubrimento que nos ocupa. Aquela parte de Vigo era ata tempos aínda recentes en realidade, un barrio extramuros, as escasas edificacións do cal se aliñaban ao longo da recollida praia onde arribaban os barcos de cabotaxe. Sabido é que a zona pesqueira de Vigo radica dende antigo ao outro lado do que foi Punta da Laxe, isto é, na renomeada Ribeira do Berbés.

Constituía o Areal (hoxe convertido en dilatada extensión de recheo gañada ao mar) unha abrigada revolta, ampla e cómoda para o tráfico marítimo e iso explica que a poboación romana de Vigo a preferise a calquera outro lugar da costa como punto de atraque. Ao seu arredor asentárase, tras a total pacificación de Galicia, unha poboación mercantil e navegante, que xa non precisaba da fortaleza natural do Castro,

aínda que esta continuase brindando inmejorable servizo militar e acubillando a outro sector importante da poboación, como insubstituíble acrópole que debeu ser. Do Vigo romano asentado no Castro non son de hoxe as primeiras noticias, confirmadas por achados arqueolóxicos; pero do barrio mercantil do Areal en tempos da dominación, só conxecturas e vagas referencias posuíamos, que agora veu a testificar o importante descubrimento arqueolóxico que salientamos.

Creemos oportuno deternos nestes antecedentes, porque prestan luz ao noso estudo e outorgan, segundo veremos, maior densidade ás reliquias romanas que foron achadas naquel lugar, se ben teñamos hoxe que lamentar a súa perda.

Do primeiro cronista de Vigo, Nicolás Taboada Leal, son as noticias que trascribimos a continuación, ao referirse á primitiva poboación viguesa:

“No medio de todo, parece tamén evidente que máis abaixo e ao lado da que hoxe é cidade, existiu anteriormente unha poboación que ocupaba parte do Areal e unha grande porción da paraxe en que só se conservan algunhas casas pertencentes á parroquia de Santiago de Vigo. Ademais dos insignes cronistas que citei, testifican o mesmo outros manuscritos curiosos que teño á vista. Non obstante, nada o comproba tanto como os vestixios de edificios arruinados, varios utensilios e ata moedas que se atoparon nas escavacións casuais feitas en diversos puntos daquela dilatada liña. Entre os moitos veciños do barrio do Areal, que descubriron algúns destes obxectos, podo citar aos Sres. Telling e Valos que acharon pedras de muíños de man, outras labradas, ladrillos massaries, barros, tellas, escouras de ferreiro e pequenas moedas de cobre que eu mesmo vin fai pouco; mais por desgracia ningunha ten caracteres, símbolos ou figuras que poidan revelarnos a época da súa construción, Creo que, se se emprendesen escavacións formais nestes sitios atoparían obxectos moi curiosos e interesantes para a historia e glorias do país”¹.

Se xa estas noticias prestan bastante luz respecto ao asento dunha poboación romana no Areal, os datos do anónimo manuscrito que Taboada Leal alcanzou a ler, veñen a confirmar o feito plenamente:

(1) N. TABOADA LEAL, *Descripción topográfico-histórica de la ciudad de Vigo, su Ría y alrededores...*, Santiago, 1840, p. 171.

“Aquí detereime a facer mención dun manuscrito do último terzo do século XVII que existe no meu poder e copiarei literalmente o que di sobre este asunto. “Era esta vila de vigo nos tempos antigos moi longa e dilatada e de moita poboación. que chegaba pola parte que mira ao oriente ata o sitio que hoxe se di do Roupeiro, que, por estar algo desviado do mar para a pesca, se despoboou; e aínda quedaron alí algúns moradores que nel habitan coa súa igrexa parroquial, que hoxe chaman de Santiago de Vigo, na cal hai algunhas sepulturas de alabastro e pedras labradas traducidas alí dos antigos monumentos e enterros dos poboadores daquel tempo [de] xentís, con outras moitas láminas e pedras curiosas, que destes sepulcros quitaron e se ven hoxe noutros edificios coas súas letras e sinais antigos e de ordinario descóbrense outras debaixo de terra”. Engade máis adiante o anónimo manuscrito que aquel vello poboado foi azoutado polo mar “descubriendo cada día adiante muros de casas, monumentos fornos de pedra de bóveda e outros de ladrillo por debaixo de terra que pregoan a antiqüidade dos seus primeiros fundadores, como hoxe se recoñece no tránsito que desta vila vai ás relixiosas “...”²

É evidente que estas, ata hoxe ambiguas noticias do manuscrito, deixan de selo, ao establecer nós lóxica relación entre os ocasionais descubrimentos de *“pedras labradas.., de antigos monumentos e enterros... daquel tempo [de] xentís”* coas nosas estelas funerarias romanas, que xa na época do autor xacerían, pouco máis ou menos, sepultadas tal como nós, as descubrimos. Trátase, ao que parece, doutros perdidos restos de epigrafía romana, abundantes acaso, algúns dos cales foron utilizados na construción de edificios, onde á sazón aínda se vían *“coas súas letras e sinais antigos”*. Demoradas visitas ao barrio do *Roupeiro, Areal* e antigas rúas próximas non nos depararon a fortuna de achar estes vestixios. O rápido crecemento de Vigo e a renovación case total nos últimos anos das vellas construcións desta zona, ocultarían para sempre as antigas pedras que en van buscamos. Que os achados non foron infrecuentes noutros tempos, confírmalo unha nova noticia, debida ao infatigable escudriñador do pasado galego don Casto Sampedro e Folgar, consignando que en certa edificación do Areal apareceron:

(2) TABOADA, Op. cit., p. 171-73.

“fragmentos de tégulas, e varias moedas romanas dos séculos II e III; e nas trincheiras do ferrocarril dúas ou tres ánforas, unha delas co nome latino do oleiro: FAV. R.”³

Desapareceu, así mesmo, a antiga igrexa de Santiago de Vigo, onde o manuscrito do século XVII que Taboada Leal leu afirma que foron recollidas *“algunhas sepulturas, de alabastro (?) e pedras labradas”*. Trátase da igrexa do antigo convento de Relixiosas Franciscanas que funda en 1553 a nobre dama viguesa dona Inés Pérez de Zeta⁴, situada tan só a vinte metros do lugar do noso achado. Non é de estrañar, polo tanto, que procedentes daquelas proximidades levásense á igrexa unha pezas que pola súa mesma finalidade consideraban piadosas, aínda que procedesen, de enterramentos xentís. En todo caso, se a erudición do reitor chegaba a tanto, ao recoñecer a súa orixe ás arrombaría nun lugar non destinado ao culto, ou condenaríanse ao ostracismo colocándoas boca abaixo, para servir de pavimento. Un ancián informador que nos merece o maior crédito, nacido e criado no Areal, asegúranos que, en efecto, sendo el neno, recorda ver na antiga igrexa de Santiago de Vigo grandes lousas moi semellantes ás agora descubertas. O chan da igrexa, como o de todas as vellas casas do barrio, achábase a un nivel máis baixo que o das actuais edificacións, e por esta razón, recorda tamén o noso informador que cando a igrexa foi abandonada e demolida para construírse alí o grande edificio que hoxe existe, se encheu de terra e cascote o afundido piso, sen que fosen retiradas as pedras do pavimento e as demais que había no interior do templo. Se isto é así, posiblemente xacerán outras estelas funerarias, pouco máis ou menos baixo o local que hoxe ocupan as dependencias do Instituto Oceanográfico.

Parece probable que aquel convento desaparecido (que rematou os seus días sendo hospital)⁵ debeu ter por precedente algún outro cenobio, do que non se conservan noticias. Polo menos, existiría alí unha antiga igrexa, da importancia da cal nos dá clara idea o único, pero precioso, resto coñecido; unha magnífica escultura en mármore do

(3) *Mondariz. Vigo. Guía de Turista*, Madrid, 1912, páxinas 88. Aínda que este libro é anónimo, a precedente noticia débese ao citado SAMPEDRO e FOLGAR.

(4) P. FLOREZ, *España Sagrada*, XVII, p. 198.

(5) Aínda se conserva alí un anaco da rúa Hospital. Xa aludimos tamén ao regueiro do Hospital.

Salvador, evidentemente emparentada coa escola románica do Mestre das Praterías⁶. A igrexa, segundo Sánchez Cantón, existía no século XII. O mesmo erudito autor supón que Santiago de Vigo “*ostentaría a inmarcesible coroa que lle teceron as trobas de Martín Codax (máis aplicables que a Santa María pola súa proximidade ao mar “saldo” e “levado”) xunto con esta xoia escultórica do Mestre de Praterías*”. Ben puidese ser que daquela primitiva igrexa procedesen as “*sepulturas de alabastro*” de que fala o manuscrito. Pero iso tampouco impediría que no mesmo lugar se recollesen lapidas sepulcrais de épocas anteriores, procedentes de achados ocasionais.

O noso informador demostrou a súa boa memoria e variedade facendo descrición pormenorizada do antigo convento da imaxe do Salvador, a cal estaba situada nunha fornela da fachada, e á cal os nenos do seu tempo lanzaban bolas de barro. Puidemos comprobar os detalles que nos deu, á vista da fotografía e debuxo insertos no traballo de Sánchez Cantón. Iso inclínanos a crelo tamén cando afirma, testificando o dito polo manuscrito de Taboada, que en Santiago de Vigo existían pedras semellantes ás estelas descubertas.

VIGO ROMANO

Aínda prescindindo de noticias tan admisibles como as que Taboada Leal traslada, e dando de lado fantasías máis ou menos enxeñosas, como as despregadas por Santiago e Gómez⁷, para coñecer a antiga poboación de Vigo, feitos arqueolóxicos concretos, aos que xa non é posible negar veracidade, poñáanos antes de agora en condicións de atribuír á poboación romana viguesa, tradicionalmente referida ao Castro, moita maior importancia que a que adoitan ter a maior parte dos castro galegos romanizados.

Sobre a base dunha poboación indíxena, como é natural, Vigo debeu experimentar dende o primeiro momento da pacificación, e acaso antes de entón, unha intensa vida militar e civil, referida esta

(6) F. J. SÁNCHEZ CANTÓN, “El Salvador de Santiago de Vigo”, *El Museo de Pontevedra I*, 1942, pp. 72 e

(7) J. de SANTIAGO Y GÓMEZ, *Historia de Vigo y su comarca*, Madrid, 1896.

última principalmente á pesca e ao comercio marítimo. A súa situación xeográfica privilexiada, as condicións excepcionais do seu abrigado mar, a riqueza dos vales circunveciños, a pródiga fauna das súas costas, todo, en suma, contribuiría como hoxe, a facer da cidade foco espléndido de vida.

Limitarémonos a dar conta, dos principais achados romanos da cidade e o seu contorno, comezando polos do propio Castro. Malia non se realizar ata agora escavacións sistemáticas nesta atalaia natural, son xa numerosos os restos que ocasionalmente foron aparecendo en toda a extensión do antigo, monte, reveladores de intensa romanización. No ano 1926, con motivo dunha visita do profesor Obemaier realizáronse algunhas exploracións, desenterrándose varias ánforas de capacidade en bo estado e abundantes fragmentos doutros recipientes cerámicos; daquela prospección proceden tamén dúas fíbulas (non completas), parte de talla tesoiira de bronce, cerámica pintada con debuxos xeométricos en vermello, etc.⁸

En Novembro de 1952, nós mesmos descubrimos a localización dun poboado de vivendas circulares, na faldra NO. do Castro, escavándose tan só unha de tales construcións, está en proxecto a realización de escavacións amplas, para as que a Corporación Municipal prometeu o seu apoio económico. Todos os restos aparecidos revelan a forte pegada romana da vida no poboado, abundando os fragmentos de *terra sigillata*, mesmo unha fermosa cunca de pequenas dimensións e fino deseño, que foi reconstruída. Acháronse tamén unha culleriña e un anaco de placa de bronce, a xeito de aplique ornamental, destacando entre todos os obxectos, pola súa excepcional rareza nesta bisbarra, un fragmento de cunca ibérica, con esmalte vítreo e decoración xeométrica en ocre, que afectaba á parte cóncava do obxecto.

Procedentes así mesmo do Castro, como consecuencia de achados epigráficos ocasionados polos arrastres de augas, vimos ata seis pequenos bronzes do Baixo Imperio, en poder dun particular, quen achou así mesmo nun dos varios concheiros, os restos da cal aínda se aprecian,

(8) A maior parte destes obxectos áchanse en poder do coleccionista vigués don Enrique Tenreiro Mulder.

unha agulla de fíbula. Abundan os muíños de man recollidos no Castro por diversas persoas, segundo os nosos informes.

Con anterioridade a esta exploración descubrimos na antiga praia de San Francisco, precisamente baixo o lugar onde existe o poboado a que antes aludimos, varias sepulturas de cista formadas con tégulas, unha delas completa, con abundantes fragmentos de ferro, xa amorfos pola oxidación, e un anaco de pedra serpentina ao que atribuímos carácter votivo⁹. Puidemos recoller informacións de que, seguindo o curso da costa, no lugar de Coia, se descubriron enterramentos semellantes, varios deles no terreo propiedade de don Manuel Córdoba. Tamén na inmediata localidade de Bouzas, hoxe incorporada ao municipio de Vigo, tiveron lugar en diferentes ocasións achados semellantes, que culminan, neste percorrido pola inmediata costa viguesa, coa aparición do ronsel funerario romano de Alcabre, hoxe custodiada no Museo de Pontevedra.

Existe, pois, unha liña case continua, dende Alcabre ata o Areal, pródigo en achados sepulcrais romanos, coma se marcasen, bordeándoa, a vía militar que pola inmediata proximidade da costa debeu discorrer.

Se consideramos a ampla área de dispersión destes vestixios da cultura romana en Vigo, malia non se practicar ata agora exploracións formais, e engadimos a iso a excepcional importancia do conxunto lapidar ultimamente descuberto, por forza haberemos de atribuír á poboación de primeiros séculos da nosa era unha categoría igualmente importante. De tal sorte, que o noso ánimo se inclina, considerando tal cúmulo de circunstancias, a identificar decididamente coa actual poboación a mansión militar de *Vicus Spacorum*, do *Itinerario de Antonino*. Non é esta ocasión de acumular argumentos en pro desta debatida cuestión, que reservamos para unha futura análise do tema; tan só queremos resaltar que os últimos achados de época romana en Vigo, pola densidade e importancia que confiren ao seu núcleo urbano durante a dominación, constitúen novo testemuño de gran peso en favor de tal identificación.

(9) X. M. ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, "Restos de una necropolis romana en Vigo", *Faro de Vigo*.

EPIGRAFÍA

Na presente comunicación limitarémonos, tras poñer de manifesto os antecedentes que consideramos necesario, a ofrecer

Ara funeraria, completa. (Núm. 1)

D. M. S.
FLACCI
NIA BI
AN. ...
FIIA AN
XXVIII PR
O PIETATE
FLAC. PE
F. C

Estela funeraria, completa. (Núm. 2)

Q. ARRIVS
CN. MANS.
CLVN
AN XL
AVRELIA
MATERNA
VIRO

Estela funeraria, completa. (Núm.3)

D. M. S
PVB. VRSVS
PVB. MATRI
ET. P. ESTERE
.C. .F.
AN XXXV

Estela funeraria, completa.(Núm.4)

S
D M
MARI
TIMO
EILIO
AN XX
ATER
POSV
IT IN
PIAE E
EGRA
E

Estela funeraria, completa. (Núm. 5)

D. M. S.
RUFA: IVN[
IVNIE .F.P
AN XX
R. C. E.

Estela funeraria, completa. (Núm. 6)

DMS
P. SEVERA
MATRI RV
FINAE.

Estela funeraria, completa. (Núm.7)

VALERIANAE
LATITI F. CLVN
AN XXI H S E
S.T.T.L. Q.
ARRIVS MI
VXORI

Estela funeraria, completa. (Núm. 8)

ATTILIA AM
MIO .C.F.
CLVNIENS
AN. LXX
H.S.E.S.T.T.L
Q.A.M
MATRI
.F. .C.

Estela funeraria, completa (Núm. 9)

YNCLITVS
AMANDI
F. ANNO
RVM .XX.
HICSTITVS
EST. MATE
R. FA. CVRA
VITETIM (?)
LITA (?) .O.T
T L

**Estela funeraria,
completa** (Núm. 10)
D M
... C • LICINIVS
FLORVS
C. LICINIO
RVFO FILIO
AN.III,

**Estela funeraria,
completa.** (Núm. 11)
DMS
PLACIDVS
ET. POLLIO
P. REB. ILO
ANN,IX
R... C. F ...

**Estela funeraria
completa, con lenda
desaparecida
en parte.** (Núm. 12)
(FV)SCVS. FL
(A)VI. F. OC
... TIO. AV
..... O SV
.....

**Estela funeraria,
completa con lenda
borrada casi
totalmente.** (Núm. 13)
CL.....
A.....
V.....
.....

**Estela funeraria,
fragmentada.** (Núm. 14)
D (M S)
CL AV...
M

**Estela funeraria,
fragmentada.**
(Núm. 15)
D. M. S.
VRSA S(E)
VE(RA).....
.....

**Estela funeraria,
fragmentada.** A xulgar
pola roupa talar da
figura representada
noutro fragmento des-
ta estela, parece dedi-
cada a un sacerdote, e
talvez a última palabra
fose (SACERD)OS.
(Núm. 16)
.....
.....
OS

Puxemos entre paréntese as letras supostas, cando o desgaste total da pedra ou a súa rotura impide xa a lectura. Na peza núm. 9 os interrogantes indican a nosa vacilación, por tratarse dunha peza de granito moi grosso, a descomposición do cal dificulta a lectura, unha primeira lectura

dos epígrafes romanos de Vigo agora descubertos. Un estudo máis amplo das pezas, abrangendo outros diversos aspectos non menos valiosos, tales como o iconográfico e o ornamental, realizámolo á parte. Nel formularemos tamén as dúbidas que a lectura dalgunhas pezas suscitan, xa polo seu mal estado de conservación, xa por anormalidades de grafía e léxico. Igualmente, reservamos para tal ocasión algunhas consideracións de orde histórica que, en relación co pasado romano de Vigo, suxire a presenza desta singular colección. Tamén polo esvaecido da labra, non nos foi posible interpretar totalmente a liña 4 da peza núm. 1.